

bus Ephraim usque ad torrentem Arundinum, Jos. 16, 4, 8; 17, 10. Eadem sorte expedita quoque fuit altera dimidia tribus Manasse, ejus limites ideò accuratè definiti non sunt, Jos. 16, 4; 17, 9; id verò liquet, tribum Manasse cepisse loca ad septentrionem tribus Ephraim et torrentis Arundinum, atque usque ad mare quidem Mediterraneum, nequaquam verò usque ad Jordanem pertigisse, Jos. 17, 10. Tribus Issachar, ad septentrionem dimidiæ tribus Manassis, obtinuit planitiem Iizreel, et penes Jordanem extendebatur in meridiem usque ad tribum Ephraim; à septentrione limes erat mons Thabor; ad occasum verò non videtur usque ad mare procurrisse, Jos. 17, 10; 19, 17, 25. Tribus Ascher sorte obtigit pars illa quæ à Carmelo, seu à limite, quo ad occasum dimidia tribus Manasse terminabatur, in septentrionem procurebat, primum quidem in littoribus maris Mediterranei, demùm verò penes Phœnicem, usque ad urbem Aphecem, Jos. 19, 24, 31. Tribus Zebulon sorte occupavit tractatum ad orientem Ascheris, et ad septentrionem Issacharis, usque ad egressum Jordanis à lacu Gennesareth, Jos. 9, 10, 15. Matth. 4, 15. Hic districtus ad occasum et orientem arcus, in medio autem latior fuisse videtur, Jos. 19, 10, 16; 22, 26. Tribus Naphthali cœssit reliqua pars, que terminabatur tribus Ascher et Zebulon, lacu Gennesareth, Jordane, et septentrionalibus totius regionis finibus, ubi tamen colonia quoque Danitarum in urbe Lais, deinceps Dan dicta, sedes fixit, Jos. 19, 52, 59. Jud. 4, 8. Post obitum Salomonis, facto schismate, tota regio divisa fuit in regnum Juda et regnum Israel, et terminus utriusque erat limes septentrionalis tribus Benjamin.

§ 25. *Divisio Palestinae ætate Christi.*—Ætate Christi alia erat regionis divisio. Cis Jordanem provincia erant tres: I. Galilæa, quo nomine, jam Jos. 12, 25; 20, 7, obvio, et dein sæpius recurrente, veniebat pars septentrionalis regionis, quæ Phœnicæ, Syriæ, Jordane et lacu Gennesareth, atque planitie Ezedrom circumdata erat. Divisa erat in Galileam inferiorem seu australem, et superiorem seu septentrionalem, quæ Galilæa gentium dicta fuit, Isa. 8, 23, 1 Mac. 5, 15, 21, 25. Matth. 4, 15. II. Samaria, ab oppidis Ginea et Seythopoli usque ad Acheratensem et oppidum Anuath, media erat totius regionis pars, nequaquam verò usque ad mare Mediterraneum pertingebat, Joseph de B. J. l. 5, c. 5, § 4, 5; conf. Joan. 4, III. Judæa, que comprehendebat quoque Idumæam usque ad oppidum Jardan in Arabiâ Petraâ, et littus maris Mediterranei usque ad Ptolemaidem, cincta erat Samaria, Jordane, mari Mortuo, Arabiâ Petraâ, et mari Mediterraneo, Joseph B. J. l. 5, c. 5, 4, 5.

In Peræâ seu trans Jordanem octo provincia vel districtus numerabantur. I. Peræa, arctiori significatione sic dicta, pars australis ab Arnonè usque ad flumen Jabbok. II. Gilead ad septentrionem fluvii Jabbok. III. Decapolis seu districtus decem urbium, que fere ab ethnicis habitabantur, circa Hippon, Pella et Gadaram, neque tamen omnes in eodem districtu

sita, sed pleraque hinc inde dispersæ erant; Seythopolis enim cis Jordanem, relique erant trans Jordanem, nempe Hippos et Gadara ad orientem latus Gennesareth: Pella ad Jabbok, Philadelpia australior, olim Rabbath Ammon dicta; magis ad austrum Dion; porrò Canath, Gerasa, Raphana et fortissè Damascus; ast jam antiqui in enumerandis his urbibus non conveniebant, conf. Pinus Hist. nat. l. 5, c. 18. Marc. 5, l. Luc. 8, 26. Matth. 8, 23, IV. Gaulonitis, tractus ad orientalia littora lacus Gennesareth et Jordanis usque ad Hermonem. V. Batanæa, antiqua Baschan, sed arctioribus limitibus circumscripta, ad orientem Gaulonitidis, et ad septentrionem Gileaditidis. VI. Auranitis, olim Chauvan vel Chavran, Ezech. 47, 16, 18, etiam turæa dicta, ad septentrionem Batanæa, et ad orientem Gaulonitidis, Luc. 5, l. VII. Traconitis, ad septentrionem Auranitidis, et ad orientem districtus Pnacoas seu Cesareæ Philippi, quo à Galilæâ dirimebatur, à specibus celebris, qua aduicem ætate Herodis habebat incolas. VIII. Abilene in septentrione, inter Baalbeck et Damascum, 35° 50' usque ad 55° 40' lat., à prædone Lysaniâ, qui hunc districtum à Romanis conduxerat, Abilene Lysaniæ dicta, Luc. 5, 1.

CAPUT II.

DE DOMICILIIS.

§ 26. *Prima domicilia.*—Qualis fuit prima proterentum habitatio prorsus ignoratur. Non cerè tentorium, chm in Genesi c. 4, v. 20, Jabel dicitur *Pater habitantium in tentoriis*, id est, ut vulgè interpretes, primus eorum qui sub tentoriis habitaverunt; sed jam nota erat solidior habitatio, ex ligno probabiliter constructa. Constat enim ex versu 17 capit. citat. Cainem antea struxisse urbem quam ex filii nomine *Rehob* vocaverat; quod de specum excavatione intelligi non potest, ut volunt quidam. Attamen certum est multos ex antiquis specus inhabitasse, que mansiones non nimis incommode erant; nam et nunc aduicem in monte Turo, sub climate multo ruidiori, agricolæ degunt in specibus, et nomades in Arabiâ Petraâ, partim sub umbrâ arborum, et partim in specibus et in rimis saxorum mansiones figunt.

§ 27. *Recentiores troglodyte.*—Specus in Oriente non modò frequentes, sed etiam sicce, et multe quoque amplex sunt. Gen. 19, 50; 21, 9, 19, Jos. 10, 16, 1 Sam. 22, 1; 24, 5, 5, l. Reg. 18, 4. Quare hæc habitacula satis commoda erant, utpote hieme calida, æstate verò refrigerantia; hinc recentiori quoque ævo non pauci occurrunt troglodyte, ast effera prædones, qui nequidem matrimonii leges observabant, Job. 50, 1, 18, 26, 5, 6. Gen. 14, 6; 19, 32; 56, 20, 21. Deut. 2, 5, 12, 22. Jos. 24, 4. Herodot. l. 5, § 74. Strabo p. 778, 776. Diodor. Sic. l. 5, c. 51. Curtius l. 5, c. 6. Joseph. Fl. Archæol. l. 13, c. 4, § 1. Koran. 7, 71, seqq. 26, 141, seqq. 14, 64, 71, 89, 8. Qui in Bibliis occurrunt sunt: I. Scyrite in montanis Syry, usque in desertum Pharan in Arabiâ Petraâ, Gen. 14, 6, 21, 21, 56, 1, 2, 20, 50. Num. 10, 12,

Deut. 2, 42, 22. II. Rephaim, qui urbes quoque munitas habebant et in tres tribus divisi erant, nempe 1° Emim, in regione quam deinceps Moabite occupaverunt, Deut. 2, 41, 2; 2° Zamzumim, homines stature proceræ, in regione quam deinceps Ammonite tenuerunt; et 5° Rephaim, strictè sic dicti, in regione Baschan, stature quoque proceræ, ab Hebræis expulsi, Deut. 2, 40, 25; 5, 5, 16. III. Troglodyte dicti filii vel proles specum, seu troglodyte; stature erant proceræ, et ad Hebron habitabant, Deut. 4, 23; 2, 10; 9, 1, 2; 10, 11. Tribus eorum erant: 1° Nephilim Num. 13, 54; — 2° Achimian; Scheschai et Thalmai, Num. 15, 22, 25. Jos. 14, 15; — 5° strictè sic dicti Anakai circa Debir, Anab et in montibus Juda, Jos. 11, 21, 22; — 4° Anakai ad Gazam, Gatham et Azotum seu Aschdodum, 1 Sam. 17, 4.

Specus progressu temporis incolis destitute, conversæ sunt in domicilia mortuorum sepulchra Gen. 25, in refugia à persecutionibus hostium, et in latibula prædonum Jos. 10, 16, 22, 27. Jud. 2, 6, 15; 3, 20, 45. 1 Sam. 15, 6; 22, 1, seqq. 25, 25; 24, 4, 9, 2 Sam. 17, 9, 25, 15. 1 Paral. 11, 15. 1 Mach. 4, 56, 11, 41; Joseph. Archæol. XIV, c. 9, § 2. B. J. l. 1, c. 10, § 5, et c. 16, § 4. Locum quoque commodum prebebat necromantis, 1 Sam. 28, 8, 24; denique fere latebras in illis querebant.

§ 28. *Tabernacula.*—Fronosæ arbores et fructicosa superius perplexa, excitabant mentem hominum, ut decerpentes ramos arborum, eosque duabus lineis parallelis terram infingerent, et superius invicem inflexos connecterent, atque ramis, frondibus, foliis, herbis, calamis, pellicibus et latioribus quoque lapidibus contingerent, quibus frigora, calores et humores arcerent. Ita edificabant tabernaculum seu umbraculum aut turgurium. Hæc nappalia, prout à Romanis nuncupabantur, dubio procul initiò parva et humilia erant, progressu autem temporis in majorem altitudinem assurrexerunt.

Tabernacula, inventis etiam melioribus domiciliis, non mox obsoleverunt, sed longo deinceps tempore, jam ex necessitate, jam ex commoditate, jam etiam ex voluptate erigi solebant, et nunc aduicem à nomadibus Mesopotamie, tempore æstatis eriguntur, conf. Gen. 35, 17. Ps. 27, 5. Jon. 4, 5. Matth. 17, 5. Aggregata plura hujusmodi tabernacula nominibus *טבת* et *טבת* veniunt, Num. 32, 47. Gen. 25, 16. Ezech. 25, 4; vox tamen *טבת* etiam de ovilibus lecto carentibus, de speculis et castellis vel turribus usurpatur, 1 Paral. 5, 59, vel 54. Ps. 69, 26. Num. 51, 10. Cant. 8, 9.

§ 29. *Tentoria.*—Quum tabernacula, que non facile de loco in locum transferri, et defectu materiae non ubique nova constructi possent, ex parte pellicibus contegi solent; subnasæ facile poterat consilium, ex solis pellicibus, circa partem extensis, construendi mansiunculam, ejus facillima esset translatio. Hæc ratione Jabbal invenit tentoria, Gen. 4, 10, que progressu temporis jam non pellicibus, sed materiis coactilibus, pannis et linteis contacta fuerunt. His domiciliis hodie etiam nomades orientales, eaque ponunt, ubi visum

fuere, præ ceteris verò, si locus admittit, sub umbrâ arborum, Gen. 18, 4. Jud. 4, 5.

§ 30. *Conformatio tentoriorum.*—Prima tentoria dubio procul rotunda erant et parva; progressu temporis majora et oblonga facta sunt. Nomadibus in Arabiâ Petraâ sunt minora, et majora, que domus dicuntur, Gen. 35, 17. Minora tribus pallis sustentantur, et panno, ex lana vel pilis camelorum contexto, lecta sunt. Majora vel pilis novem pallis, tribus nempe altioribus unâ serie in medio, et aliis tribus aut duobus multò brevioribus, unâ in utroque latere serie fixis, imitantur, et pilis caprarum contexto panno operata sunt. Medius palus omnibus quidem reliquis eminent, altitudo tamen vix ultra 8 vel 10 pedes assurgit. Arabes castra in collibus rotunda metari amant, que eminis appropinquantibus repulchrum nigro suo colore præbent aspectum, Cant. 1, 5. Spatium, circulo tentorium comprehensum, locus est in quo necti greges collecti, à canibus custodiuntur, Job. 50, 1; ast pastorum quoque alternatim quispiam vigiliis agit, Isa. 56, 9, 11. Matth. 4, 10. Tentorium Emirum seu imperatoris ceteris majus et altius est, et medullitum castrorum occupat, à quo tentoria subditorum ferè 50 passibus distant. Emiro plura quoque sunt tentoria, quorum alteram pro sexu femineo, alterum pro familiaribus, et aliud quoque, viridi telâ tectum, ad excipiendos illos, qui honoris causâ, vel quidpiam rogaturi aut proposituri adveniant. Castra Emirorum, qui à magno Emiro dependent, ad eandem normam disposita, et non multò plus milliari germanico remota sunt.

§ 31. *Tentorii dispositio.*—Tentoria majora velis in tres partes distributa sunt. In extimam partem minis potentes recipiunt servos, et noctu quoque pullos quospiam, agnos nempe, capellas et vitulos, ne noctu matrem fugerent. In secundâ parte sunt mares; si verò tentorium iusto mitem est, mares omnes et illa quoque animalia eodem ambitu continentur. Pars intima, קבר arabicè (conf. nostrum alkobia) dicta, pro sexu est femineo Num. 25, 8. Potentiores extimam partem soli familiaribus concedunt, nec animalia recipiunt, atque potentissimi non modò pro familiaribus, sed etiam pro sexu femineo seu Harem singulis habent tentoria. Gen. 24, 67. Nomades verò paulò nimis zelosi, alterum sexum non tam arctè custodiunt, ac urbium incolæ, Genes. 12, 15, 18, 6, 9, 54, 1, 2.

Pavimentum tentorii anteis seu tapetibus, vel villibus blattis, prout fert facultas domini, operum est, et in his sedetur; potentioribus verò non desunt diversi janni, culicæ, strigulæ et tegumenta nocturna pretiosa, que interdum in angulo tentorii composita jacent, et noctu in pavimento struntur. Cæterum curta quidem est horum pastorum supellex, non desunt tamen utres, vasa testacea et ænea, nempe olla, cacabi, patinae et paterae æneæ ex utraque parte sanna eleganter obducta. Focus est terra, et vasa ponuntur super tres lapides in triangulum, in foræam tripodis dispositos, in quorum medullitillo ignis in quopiam terra fossillâ ardet. Mensa est pavimentum, et mappa non alia, quam que omnibus Orientalibus communis est

Nive et Babylon, spatium ferè incredibile occupasse perhibentur, cogitandum non est, id omne domibus arcè junctis fuisse oblitum. Babylonis partem ferè tertiam horti et agri occupabant, prout veteres scriptores testantur.

Aqueductus in urbibus orientalibus esse antiquissimos, testatur Menander apud Joseph. Flav. Arch. L. IX, c. 14, § 2, et Jerosolyma occurrit 2 Paral. 32, 50, 2 Reg. 20, 20, Isa. 7, 5, aqueductus piscinæ superior, quod nomen alium ponti aqueductum notissimum, et probabiliter eundem, cuius rudera insignia Bethlehemo Jerosolymam, adhuc visuntur; illa autem superior quas à Gihon ex occidentali plaga, Jerosolymam deducebat, cuius quoque rudera adhuc deprehensa sunt. Hi et alii aqueductus omnes in Asiâ supra terram edificati, et per valles, extractis columnis et arcibus sustentati sunt, unde colligitur, antiquis notum non fuisse, aquam concludam in eandem, ex qua decidit, altitudinem ascendere. Quoniam verò aqueductus frequentes fuerunt, cisternæ tamen passim locum habebant.

Orientalis urbes tanquam feminas cogitare solent, et eas vocant jam matres incolarum, jam uxores regis, quas si à rege deficiunt, adulterantur; jam etiam virgines, que prostituuntur, et vestibus reiectis nudatae relinquuntur, si eversis monumentis, que vestibus comparantur, fundamenta denudantur, 2 Sam. 20, 19; 2 Reg. 19, 21, Ps. 137, 8. Isa. 25, 12; 47, 1, 8; 54, 5; 62, 4, 5; 66, 9, 10. Jer. 7, 8, 14, 20; 5, 7, 8; 15, 26; 31, 4. Lam. 4, 1, 8, 17. Nâbum, 5, 5, 6. Ezech. 16, 14, 25, 29.

CAPUT III. DE NOMADIBUS.

§ 42. *Nomadum antiquitas et honor.*—Genus nomadum antiquissimum, Gen. 11, 2, copiosum usque ad nostram ætatem, permagno terre tractu occupat, nec mirum; habet enim hæc vivendi ratio permulta et magna commoda, imprimis libertatem et facile parabiles divitias. Pastores quidem hi in desertis sine fixâ sede vagantur, et præter rem pecuniarum omnia alia neglige vilipendunt et negligunt; nequaquam tamen sunt inculci et abjecti, sed graves, politi, magnanimis et potentes, ut fide Abraham, Isaac et Jacob, atque posterorum eorum Israelite, donec Chanaan armis occupasset. Greges ingentes et magnum servorum numerum alunt, atque domini quidem semper armati, venatione, inspectione subditorum, et bellis vel prædationibus occupantur; servi autem partim armati sunt, ut prædones et bellas à gregibus arceant, partim verò non habent nisi baculum et peram, que instrumenta alioquin sunt et olim erant omnis apparatus peregrinantium et facultatis minus valentium, nisi quò loco peregrinatore saccum portarent, 2 Reg. 4, 42; conf. 1 Sam. 17, 40, 42. Ps. 25, 4. Mich. 7, 14. Judith. 10, 5, 15; 11, 17. Matth. 10, 10. Luc. 9, 5; 10, 4. Si itaque in Bibliis reges dicuntur pastores, nomenclatio nequaquam est abjecta, sed sublimis et honorifica; quare hoc nomen persæpè etiam Deo tribuitur,

qui erat Rex Hebræorum; propriè hoc compellito dicit rectorem et curatorem, conf. Ps. 25, 1, 4, 8, 2. Isa. 40, 10; 65, 11. Jer. 10, 21; 22, 22, 25, 1; 51, 11, 56, 49; 50, 6; 51, 25. Mich. 5, 5. Nahum, 5, 18. Ezech. 10, 24; 34, 2, 28; 37, 24. Zachar. 10, 5, 8, 26, 14, 5. In antiquo quidem fœdere hæc tropica pastorum notio perpetuò indicat reges, ætate verò Christi nomine pastorum condecorabantur præceptores Judeorum, quòd primum ex scholâ Stoicorum descendit, qui solos sapientes staterunt esse verè reges. Hoc multò sanè modestius, quam à Stoicis dictum fuit, à Judæis adoptatum est. Ceterùm scimus, Jesum et propterea etiam Apostolos pastorum nomine insignisse eos, qui regerent et gubernarent fideles. Eph. 4, 21. Matth. 9, 56. Joan. 10, 12, 14, 18. Hebr. 15, 4, 1 Petr. 2, 25; 5, 4. 1 Cor. 4, 8.

§ 45. *Pascua.*—Pascua nobilium horum pastorum, sunt supra memorata deserta, Job. 5, 10, Marc. 1, 45. Hi vasti terre tractus omnibus pastoribus communes, et nulli proprii sunt, nisi quispiam jus singulare in eis acquisiverit. Tale pascuum commune olim erat quoque partim Chanaan quam Abraham occupavit, et Isaac et Jacob retinuerunt, atque Israelite ex Ægypto quoque cum gregibus invasisse videntur, donec à Chananicis multiplicatis excluderentur. Pascua certis gentibus propria, progressu temporis nonnumquam in contentionem veniunt, conf. 1 Reg. 20, et idem quoque accidit regioni Chanaan, quam Hebræi decemque armis repetiverunt. Conf. infra, § 289. Occupatæ posthæc Chanaan, Hebræis non modo patuisse vastissimum desertum Juda, sed et alia plura fuisse pascua, supra observavimus, conf. Isa. 65, 10. Jer. 30, 19. Quare ditissimos Hebræos nomades deprehendimus, 2 Sam. 17, 27 et seq. 19, 52. 1 Sam. 25, 1 Paral. 27, 29, 51.

§ 44. *Migrationes nomadum.*—In his pascuis nomades cum gregibus suis easdem ferè quotannis vias et tractus tenent, et ætate quidem in septentrionem vel montana, hieme verò in meridiem vel planities commigrant. Castra, instante migratione, duabus horis tolluntur, et iumentis impoite portantur usque in locum, in quo rursus figenda sunt. Greges diu nocte que per totum annum sub dio versantur; hinc lana ovium, à vaporibus stabulorum immunis, et libero semper acri exposita, subtilior fit. Pecudes semitam, quam quotannis ambulant, ferè nòunt ut ductoribus non multum opus sit; custodiuntur tamen à servis, mercenariis, filiis et filiabus, et quidem à filiabus quoque Emirorum seu imperatorum, que peregrinis adhuc illa humanitatis officia Gen. 24, 17, 20, memorata exhibent. Conf. Gen. 29, 9. Exod. 2, 16. Servi subsunt economo, qui iidem mancipium est, et senior domus dicitur, atque oves vespere, et foras quoque mane, numerat, Gen. 24, 2, 47, 6. Lev. 27, 52. 1 Paral. 28, 29, 50. Jer. 35, 15. Si animal vel fetus desideratur, jactura à mercenario rescicienda est, Gen. 51, 58, quod verò Exod. 22, 12, limitatum est. Conf. Amos 5, 12. Mercenarii nonnumquam mercedem capiebant quotam certam de augmento gregis, Gen. 29, 40. Servi, qui interdum etiam

nomine possessionis vel gregis comprehenduntur, hieme tentoria, ætate verò persæpè tabernacula habent; domini vero toto anno tentoria habitant, nisi ad tempus in à hem viciniam concesserint, Gen. 19, 1, 26, 1, 42, 10, 20, 55, 17. Lev. 25, 45. Exstruunt quoque hinc inde speculam ex quo hostes fortè appropinquantes eminus cernere possint, Mich. 4, 8. Ezech. 25, 4.

§ 45. *Fontes et cisternæ.*—Aqua, in desertis illis perrara, ingentibus tamen gregibus necessaria, magni æstimatur, et fragiliter dispensatur, Job. 22, 7. Num. 20, 17, 19. Dunt 2, 6, 28. Lam. 4, 3. Hieme nomades in illis tractibus, quos quotannis peragrunt certis distantis fodunt puteos et cisternas, quas ita occultare nòunt, ut nullis aliis eas observet, atque aquas furari, et easdem semitas peragrare possit. Hæc ratione nomades certos tractus occupant et sibi proprios reddunt, uti Abraham, Isaac et Jacob Palestinam. Hinc lites de illis puteis permagno fuerunt momenti, Gen. 21, 25, 26, 15, 22. Zephania, 2, 6. Aquarum verò receptacula diversa distinguuntur, 1° Scaturigines et fontes. Qui, si supernè aquas emittunt, omnibus communes sunt, sive aquas toto anno continuas, vel, ut Orientales eas compellant, *fideles seu tenaces*, sive ætate deficientes, vel *mendaces*, habent, Job 6, 15, 22. Isa. 55, 16. Jerem. 15, 18. Qui verò supernè aquas non emittunt, putei proprii sunt illis, qui primi eos occuparunt vel foderunt; nonnumquam tamen pluribus nomadibus communes sunt, qui constitutis diei temporibus, cum gregibus ad eos conveniunt, aquam ordine prefinito, situlis vel urtribus, per gradus putei apportantes, in canales effundunt, et greges ex ordine ad potum admittunt, Gen. 29, 5, 12, 24, 11, 15. Exod. 2, 16. Jud. 5, 11. Aquæ fontium et putiorum aquæ vivæ, ducuntur, et majores æstimantur, Lev. 14, 5; 50, 15, 15. Num. 49, 47; quare sunt symbolum prosperitatis, et ipse quoque Deus fonti aquarum vivarum comparatur, Isa. 43, 19, 20; 49, 10. Jer. 2, 15; 17, 15; Ps. 87, 7; 75, 10. Joan. 4, 10, 14, 7, 37. Symbolum hoc interdum andæcis exaggeratur, Ps. 87, 7. Joel 4, 18. Ezech. 47, 1 et seq. Zach. 14, 18 et seq. 2° Cisternæ sunt illorum, qui eas effoderunt, Num. 21, 22. Veniunt hoc nomine crypte subterraneæ amplæ, et non raro spatium jugeri occupantes, arcto verò ostio potentes, quòd hieme aquas pluviarum et nivium immixtas exiit, deinceps verò lato lapide claudunt, et aræna aut terra ita contegitur, ut non facillè observetur. In urbibus cisternæ erant melioris conditionis; nam muris subterraneis, qui incrustatione firmè obducti erant, extruebantur, aut in saxis excidebantur, uti hinc inde rudera testantur, et non pauca adhuc supersites sunt. Quòd si fortè aqua nomadis, in cisternâ repositæ, terre motu vel alio casu periret, vel furto auferuntur, instat pastoribus et gregibus periculum exitii, quòd et peregrinatoribus ad fontem properantibus contingit, si aquæ in eo defecerint; quare defectus aquarum symbolum est permagnæ calamitatis aut etiam exitii, Isa. 41, 17, 18; 44, 5. Cisternæ aquis vacuæ, permultum in imo lutum

habent, ut, qui in eas projectur, morte miseranda pereat, imprimis si ostium claudatur, ut neque clamor, ejus audiri possit, Gen. 37, 22 et seq. Jer. 38, 6. Lam. 3, 55, Ps. 40, 5, 69, 16; nihilominus cisternæ vacuæ usque carcerum prestantur, aut carceres, quoque supra terram extracti, nomen ךַּ retinuerunt, Gen. 40, 15.

§ 46. *Pecudes minores nomadum.* Pecudes, quas nomades magno numero alunt, sunt oves et capræ, Jer. 49, 29. Ezech. 25, 4, quas utrasque Hebræi collectivè ם, sigillatim verò ם nuncupant. Oves sunt cornuta, et omnes ferè albæ, Ps. 147, 16. Isa. 1, 18. Dan. 7, 9; perrare sunt nigre, parvis maculis, vel majoribus maculis consperse; et variis circulis quasi circumligate, vel ut alii placet, variegatis pedibus, Gen. 50, 52, 54; 51, 10, 12. Oves rutili vel pectus splendidis fuscis et subcinerici velles, Ez. 27, 18, in Caramania habentur. Alioquin tria sunt in Oriente genera ovium. 1° Oves communes, quas in nostris terris cernimus; 2° aliæ informes, curvibus brevioribus, corpore maclioribus, sed vellere optimo, Amos, 4, 2 Reg. 5, 4; et 5° oves nostris majores et vellere subtili, atque harum rursus duæ sunt species; nam aliæ easdem habent ferè tribus cubitis longam et dividua spithama crassam, quam interdum curcilionem impositum trahunt. Exod. 29, 22. Lev. 5, 9; 11, 5; 8, 23; 9, 19; alia autem, brevi quidem cauda prædita, sed in clunibus magnum pinguedinis massam gestant.

Emolumentum ovium est lac, caro, et imprimis lana, que bis quotannis tondetur, et quanquam demptis expensis, de quilibet ove vix floreat, tot tamen ferè millia florentium importat, quòd oves alunt, et alunt à nomade in vastissimis desertis multa millia, Job. 4, 5. 1 Sam. 25, 5, 4. 1 Paral. 5, 18, 21. Accedit annum gregis per agnos incrementum, quòd æd majus est, quàm oves non pauca geminos pariant, Cant. 6, 5. Aries infra tres annos coit eam ove, vel vere, vel autumno; et agni vernales prestant familiaribus. Hiene oves, que tanta emolumenta adferunt, charissimas sunt nomadibus, qui illis etiam clara nomina imponunt. Aries, nomine à pastore evocatus, gregem præcit; quare primores populi passim aries nuncupantur, Jer. 25, 54, 55; 50, 8. Isa. 44, 9; 54, 40, Zach. 10, 5. Lingua arabica plures habet voces, quibus pastores suas oves errantes compescent, vel eas advocat ad mingendum, vel ad aquam; et oves pastoris vocem noscunt et sequuntur, Joan. 10, 5, 11. Interdum una alterave ovis in tentorio, non secus ac canis, educatur et alitur, que Arabibus familiaris dicitur, conf. 2 Sam. 12, 15, 19. Jer. 11, 19. Ante tonsuram oves in locum macerie cinctum subdivalem arctè coguntur, ut per evaporationem et sudorem lana sua subtilior. Hiis-modi ovilia erant et aliàs usitata, Num. 52, 16; 21, 57. 1 Sam. 24, 4, 2 Sam. 7, 8. Zeph. 2, 6; stabula verò nomadibus ignota sunt. Tempore tonsuræ convivia celebrabantur, 1 Sam. 25, 2, 4, 8, 56; 2 Sam. 13, 25.

Capræ collectivè communes cum ovibus nomine ם

1, 16, 17; atque equis 150, quadriga 600 siclis veniunt. *Estate* Ezechielis c. 27, 14, Tyrii equos emebant ex Thogarna sui Armenia. Post Salomonem Hebraei perpetuo habebant exercitus equestres et cursus bellicos. Qui equis utebantur, nec ephippio, neque stapia utebantur, sed panno, qui dorso equi imponebatur, insidebant. Mulieres vix equis utebantur; si autem iis utebantur, insidebant, prout asinis (sicut adhibentur in Oriente) eadem ratione, quae vix. Equi ante seculum nonnum quoque soleis ferreis carabant, Amos 6, 12, quare solidae ungulae magni aestimabantur, Isa. 5, 28. Notissimum autem erat frenum et capistrum, quo utroque etiam muli regebantur, Ps. 52, 9.

§ 51. *De canibus*.—Etsi nomadibus canes, ad custodiendos et agendos greges necessarii, et in urbibus quoque orientalibus perquam frequentes sunt, ab omnibus tamen, ut animalia immunda, sperantur, exceptis solis venaticis qui mundi censentur. Hinc compellatio canis, mordax est concivium, contemptum spirans, Job. 50, 1, 1 Sam. 17, 45. 2 Sam. 5, 8. 2 Reg. 8, 15, Prov. 26, 11; conf. Luc. 16, 21. 2 Petr. 2, 22, et nomen canis mortui, simul imbecillitatem indicat, 1 Sam. 24, 15. 2 Sam. 9, 8; 16, 9, merces quoque pederastriae ex contemptu dicebatur *merces canis*, Deut. 25, 18, ac Iudaei etate Christi, ethnicos nuncupare solebant canes, quod Iesus per diminutivum *caniculi*, emolivit, Matth. 15, 22. 28. Alias homines mordaces hoc secommate veniant, Matth. 7, 6, Philipp. 5, 2. Gal. 5, 15. Exceptis venaticis canes in Oriente non habent dominos, sed liberi vagantur in plateis, et alimenta conquirent, quae illis hinc inde in foveas conjiciuntur, Lev. 22, 31. Matth. 15, 17; quia autem haec vix sufficiunt; etiam cadavera vorant, et homines quoque nocturni invadunt, Ps. 21, 17; 12. 1 Reg. 14, 2, 11; 16, 4; 20, 21; 21, 25; 22, 58. 2 Reg. 9, 36. Jer. 15, 3. Luc. 15, 21. Haec animalia, tanta copia vagantia, noctu, quolibet exorto tumultu, latratus ingentes edunt, et auditio Orientalium planeta de mortuo, undique ululant; atque hinc explicandum est, Exod. 11, 7. Conf. quoque Ios. 10, 21.

Canes aurei sen feri, persicè *Schaghal*, turcicè *Dschekhal* dicuntur, ab Hebraeis verò, Aramæis et Arabibus nomine vulpium comprehenduntur, Job. 5, 18. Jud. 15, 4. Neh. 3, 45; 11, 27. Vulpes autem proprias Hebraei per epitheton *parvas* distinguunt, Cant. 2, 15; et canes aureos dicunt quoque nonnumquam *דוב* et *דובים*, Ps. 44, 20. Job. 50, 29. Isa. 15, 22. Mich. 1, 8. Jer. 9, 10. Ezech. 52, 2. Haec animalia sunt inter canem, lupum et vulpem media, 5 1/2 pedes longa, villis flavis in extremitate nigrescentibus, et cauda pinnata in nigrum colorem desinente. Gregalia sunt, invidiū in antris latent, noctu vagantur et ululant, Job. 50, 29, 50; domus quoque irrepunt, ut alimenta furentur. Ceterum adeo fatis sunt, ut furto occupata, auditio ululatu alterius socii titulent, et se ipsa prodant; aliis quoque facile capiuntur, Jud. 15, 4. Cadavera quoque vorant, Ps. 63, 11. Mordacia quidem, sola tamen haeculo compescuntur. Magna est harum bestia-

rum in Palestina copia, imprimis in Galilaea, ad Gazam et Jaffam seu Joppen, Jud. 15, 4. Vineis quidem dispensia, multo tamen majora vulpes inferunt Cant. 2, 15.

§ 52. *De venatione*.—Canes nomadam, ntut copiosi, minimè tamen sufficient ad deprendendas à grege belluas rapaces, nisi pastores ipsi eas deiciant; quare faciliè assuescunt venationi, eique eò diligentius operantur, quia carnes ferinas lautissimis deliculis accenti. Primi avi homines, ut se contra feras tenerent, ad venandum cogebantur, et magnus venator de humano genere bene merebatur, qualem quippiam, non omnia adjuncta accuratè pensantes, Nemozodum fuisse statuunt, Gen. 10, 9. Tale verò non amplius erat ævum, quo Deus, per Mosen Hebraeis leges tulit; quare de venatione duæ tantummodò leges late sunt, Exod. 25, 11. Lev. 25, 6, 7. Deut. 22, 6, 7, quæ ad conservanda ferarum Palestine genera collincent. Venatio olim requirebat celeritatem et fortitudinem; hinc quippiam, leones quoque absque armis jugulaverunt, quod in Oriente hodieum aliqui præstant. Arma erant eadem, quorum in bello usus, nempe arcus et sagittæ; unde jam venator Ismael Gen. 21, 21, dicitur sagittarius; porro hasta seu lancea, jaculum, gladius, astus quoque et insidiae in subsidium vocabantur, ut retia, quibus etiam leones capiebantur, Ezech. 49, 8; porro tendiculae, laquei atque foveæ, quæ imprimis leonibus parabantur orbiculares, ita ut medullium maneret elevatum, in quo fixus palus agnum retinebat; hujus balatus leones accersebat, qui, agnum rapturi, in profundam, ramis leviter contactam foveam delabebantur, ut evadere non possent, Ezech. 49, 4. Aves retibus capiebantur, Prov. 1, 17. Os. 5, 12. Amos 5, 5. Haec technæ et machinationes passim tropicè usurpantur, et insidias, summum discrimen, vel præsens exitium significant, Ps. 9, 16; 57, 2; 60, 23, 24; 94, 15; 119, 85. Prov. 26, 27. Isa. 24, 17; 42, 22. Jer. 5, 27; 6, 21; 18, 22; 48, 44. Luc. 21, 35. Rom. 14, 9. Ipsa quoque mors sistitur venator, jaculo vel stimulo et reti armatus, quibus homines capiunt et interficiant, Ps. 91, 5. Os. 13, 14. 1 Cor. 15, 35.

De ceteris animalibus, quæ in Bibliis occurrunt, consule Bocharti Hierozoicon, à Rosenmüllero secundis curis editum 1795-96, Lipsiæ, et Oëdmann Sammlungen aus der Naturkunde zur Erklärung der heil. Schrift, 1786, 96.

§ 53. *De prædationibus*.—Nomades prohibiti à venatione ferarum ad deprædandos viatores delapsi, quoque negotium hucusque in vastis desertis, non secus ac piratæ in mari, tractant. Id jam de Ismaele ejusque posteris Gen. 16, 12, prædictum legitur, et in prædationem hucusque opere complent; indomiti enim peritio fuerunt et sunt adhucquæ prædones, quibus tamen plerique alii nomades parum cedunt. Latitant sub arenarum collibus, et peregrinos expectant, atque usque ad eum expoliant, conf. Jer. 5, 2, neque tamen quemquam interimunt, nisi quippiam ex ipsis interfectus fuerit; solent et hinciam spoliis donare, ut nuditate tegant; admittant quoque, ut peregrini per

legatos pretio satis æquo spoliationem redimant. Omnes quidem nomades perhumani sunt, advenas in castris omnibus humanitatis officiis liberaliter et gratis excipiunt, atque ab omnibus injuriis defendunt; ast prorsus alii sunt homines, si peregrinus in desertis occurrit. Sunt tamen et erant omnium avo etiam nomades, qui infame hoc negotium minimè reputant honestum; ex quibus fuit Abraham, Isaac, Jacob et Israelita, quorum tamen aliqui ad hoc ipsum nonnumquam abrepti fuerunt, Jud. 9, 15; 11, 4, seqq. Mich. 2, 8.

CAPUT IV.

DE AGRICULTURA.

§ 54. *Emolumenta agriculturæ*.—Alterum hominum primæ ætatis negotium erat agricultura, Gen. 2, 15; 5, 17, 19, 4, 2, quæ maxima vitæ præstat commoda, et hæc antiquis illis, gentes agriculturæ destinatae erantibus, magis perspicua erant. Conf. Xenophon in *Cyropædæ* V, § 4, 2, p. 299, 505. T. IV, ed. Thieme. Quare Noe post diluviū ad eam rursus reversus est, et quippiam quoque nomades eam minimè neglexerunt, Gen. 26, 12, 14; 25, 34; 37, 7, Job 1, 5. Civitates autem plures, agriculturæ diligentius tractatæ, brevi tempore creverunt, imprimis civitates Babyloniorum et Ægyptiorum, qui antiquis aliis gentibus in hoc genere præcellerunt. His accedunt Hebraei, qui agriculturæ emolumenta in Ægypto didicerunt, et deinde singulari semper industriâ insignes fuerunt.

§ 55. *Leges Mosaicæ de agriculturâ*.—Lex Mosæica 4° fundamentum civitatis hinc agriculturam, et civi cultibus præfinitivum fundum, quem coleret, et hæreditas relinqueret, nec unquam in perpetuum, sed duntaxat usque ad proxime sequentem annum Jubilæum alienare posset, quæ lege cautum fuit, ne ditiores magnum agrorum multitudinem coemerent, et pauperibus deinceps, elocarent, quod in Oriente nullo non tempore, ad adhibendum fieri consuevit. Huic legi addit 2° et venditor, vel proximus consanguineus, agrum venditum, numerando pretium proventuum usque ad annum Jubilæum, redimere posset, Deut. 15, 19, 28, conf. Ruth 4, 4. Jer. 32, 7. Isa. 5, 8. Ezech. 7, 10. Decretum fuit 5° et Hebraei non essent nisi hæreditarii prædiorum suorum conductores et coloni regis Jehovæ, conf. infra, § 208. 4° Consuetudo agrorum terminis lapidibus signandi, jam olim vigens, Job 24, 2, in legen conversæ fuit, et anathema indictum illi, qui terminos clam dimovere auderet. Juxta has leges sub Josuâ, regio in tribus, et dein in Hebræos singulos funiculo mensorio divisa fuit, Jos. 17, 5, 14; conf. Amos 7, 47. Mich. 2, 5. Ps. 78, 55. Ezech. 40, 5. Zeph. 2, 5. Quare fuit quoque pro prædio venit, Ps. 46, 6. Jos. 17, 5; 14, 19, 9. Cæterum res pecuaria non interdicta fuit.

§ 56. *Honus agriculturæ*.—Non modò emolumentum agriculturæ, sed etiam illa civitatis constitutio, quæ omnes Hebraei, tum in pagis et oppidis, tum in urbibus habitantes, sine discrimine essent rustici, huic conditioni conciliabat hanc, ut et ipsi ditiores, etsi

non perpetuò cum suis servis arvom colerent, manum tamen ad aratrum ponere non dedigerent, 1 Sam. 11, 7, 1 Reg. 19, 49, conf. 2 Paral. 26, 10. Judith. 8, 2. Sacerdotes et Levitæ, aliis quidem negotiis occupati, agriculturam tamen, ex qua proventus suos percipiabant, villendere non poterant. Hic agricultura honos, etsi deinceps ingruente luxu imminuit, non tamen prorsus desit, et post exitum quoque, quia multi Judæi essent mercatores, opifices et artifices, continuabat, imprimis sub ditiorè Persarum, qui, religione ducti, agriculturam maximi faciebant.

§ 57. *Moda ampliandi ubertatem*.—Solum quidem Palestine uberrimum est, si modo non desit ros, et pluvia autumnalis et vernalis; quare regio, opposita Ægypto, à pluvii laudatur, Deut. 11, 10. Nihilominus Hebraei solertiam suâ telluri subveniebant, et non modò agros elapidiabant, Os. 12, 11, sed etiam divisis in canales rivis agros rigabant, ut ipsos æstate quoque instar hororum colere possent, Ps. 1, 5; 65, 10. Prov. 21, 1. Isa. 50, 25; 52, 2, 20. Quare scaturigines, fontes et rivis, agricolis æquè chari erant ac nomadibus, Jos. 15, 9. Jud. 1, 15, et hinc Chanaan, Deut. 8, 7, quoque à scaturiginibus et fontibus, qui in Ægypto desunt, laudatur. Solum quoque fecundabant cineribus, in quos stramen, stipula, gluma et vepretes atque herbae, quibus anno sabbatico campi obduciebantur, igni in agrum immisso, redigebantur, quo simul semina herbarum noxiarum destruebantur, Isa. 7, 25; 32, 15. Prov. 24, 32. Denique stercoratio quoque minimè neglecta fuit, Ps. 85, 11, 2 Reg. 9, 37. Isa. 25, 20. Jer. 8, 2; 9, 22; 16, 4; 25, 55. Luc. 14, 34, 35.

§ 58. *Genera frumentorum*.—Frumentum de quo mentio occurrit, est triticum, milium, zea seu spelta, holcus, hordeum, fabæ, lentes, cuminum pratense, melanthium, linum, gossypium; his accedunt diverse species cucumerum, et fortassè oryza, Isa. 28, 25. Secale et avena hodieum in climatibus calidioribus non habetur, sed suppletur per hordeum, quod mixtum confrecto stramine, pabulum est jumentorum. Triticum, quod etiam frumentum pro excellentiam vocatur in Ægypto ætate Josephi crescebat, ut nunc in Africa, in fructuosa seu ramis, quorum quilibet spicam progerminabat, Gen. 41, 47. Id quidem in Palestina non obtinet, sed triticum Palestinense multo est præstantius Ægyptio. Gossypium non solum in arboribus magnis et multis annos durantiis, sed etiam in fruticibus, qui quotannis seruntur, crescit in capsulis instar nucum, quæ matrescentes dissiliunt, dentium decerpit atque aprico expositis, intumescent in magnitudinem magni mali, et exhibent gossypium cum aliquot granis, quæ sequenti anno rursus seruntur. Gossypium fruticum, *pisone*, albedine præstat.

§ 59. *Instrumenta agriculturæ*.—Cultura soli initio simplicissima, non aliis instrumentis quam scipionibus acutis agebatur, quibus humus relaxabatur, donec pala seu spatia, et deinceps aratrum, excogitaretur, quæ utraque instrumenta ætate Mosi notissima erant, Deut. 25, 10. Gen. 45, 6. Job. 1, 14. Primum aratrum profectio non erat nisi ramus arboris solidior ex quo